

*„Ha válogatás nélkül a fórumra engedjük a nőket, nem a melegség,
bensőség és szeretet fog velük a fórumra jutni,
hanem a feminista szenvedelmek és női logikátlanságok káosza fogja
tönkrejuttatni a fórumot is, őket is.”¹*

A pécsi papság nézetei a nőkérdésről a századelőn

Kis tanulmányomban szeretném bemutatni, hogy a 19. század második és a 20. század első felében, a feminizmus hőskorában hogyan gondolkodott a pécsi egyházmegyei papság a korszak egyik legégetőbb társadalmi problémájáról, a nőkérdésről. Bár sok oldalról vizsgálták a kérdést, a részletekben eltérő nézeteik alapja teljesen egységes volt: véleményük szerint a nő csupán két élethivatás lehetősége közül választhat: apáca vagy családanya lesz.

Ami ez elsőt illeti, a szerzetességet tartották a legmagasztosabb hivatásnak, mivel így az ember – akár férfi, akár nő – egész életét Teremtőjének szenteli. Hogy ezt a pécsi klerikusok mennyire így gondolták, jól példázzák a pécsi Miasszonyunk Női Kanonokrend apácáinak beöltözésekor mondott szentbeszédek. Ezekben a bibliai okos szüzekhez hasonlítják az apácákat, akik készen állnak rá, hogy kezükben égő méccsel bármikor boldogan vonuljanak vőlegényük elé a mennyegzőre, mert ők a pillanatnyi, múlandó földi örömeikről lemondva az örök boldogságot választják.² *„Szentnek lenni! Tudjátok, hogy ez általános törvénye minden léleknek. Tudjátok, hogy ez közös követelménye erkölcsi személyiségünknek. Mégis nagy különbség van köztünk és közöttük. Ami nálunk csupán törvény, az náluk szívből fakadt, önfeláldozó ígélet is. Ami nálunk csupán követelmény, az náluk hivatás, a teljes élet tartalma is. A mi szentségünk önelkünk izgalmas megmentése, siralmas küzdelmek sora. Az ő szentségük, bár nem szabadulnak fel az izgalomtól és küzdelmektől, mégis fölényesebb, nyugodtabb, mert hivatásos kidolgozása a legfinomabb isteni arconásoknak. Mi kőfaragók vagyunk, ők művészek. Mi vitézek vagyunk, ők hősök. Mi szolgálak vagyunk, ők jegyesek.”* – írta Hajós György kanonok húga beöltözésekor.³

A tiszta, áldozatos szerzetesi életre példát is adtak a pécsi apácáknak máter Gelencsér Gabriella személyében. (1. kép) Az ő életét halála után, 1936-ban lelkiatyja, Dőry László kanonok jegyezte le az utókor számára. Gelencsér Gabriella mohácsi tanítónőként 1923-ban lépett be a pécsi Miasszonyunk Női Kanonokrendbe, ahol minden szerzetesi erényben – szegénységben, szerénységben, alázatban, engedelmisségben – kitűnt társai közül. Máter Gabriella azonban emellett kitűnő pedagógiai érzékkel megáldott tanárnőként is működött a zárda iskolájában, ahol társai és tanítványai rajongásig szerették. Hosszú, türelemmel viselt sú-

¹ MARTINOVICH 1918. 36.

² HAJÓS 1918.; ÁKOS 1927. 69–78.

³ HAJÓS 1918. 12–13.

lyos betegség után fiatalon adta vissza lelkét Teremtőjének, de emléke tovább élt a pécsiek szívében, ahogy az életéről kiadott kis füzet is tanúsítja.⁴

A másik egyedül lehetséges élethivatás egy nő számára a pécsi klerikusok szerint, ha a világban maradva családot alapít és gyermekeit vallásos emberré és a társadalom hasznos tagjaivá neveli. A pécsi egyházi férfiak sokat foglalkoztak az anyaság kérdésével, gyakran írtak ennek szépségeiről és az anyák feladatairól,⁵ Jézus Krisztus édesanyját, Szűz Máriát állítva példaképpül számukra.⁶ De a pécsi édesanyáknak adtak egy hús-vér példaképet is – Gelencsér Gabriellához hasonlóan –, Majláth Györgyné, született Prandau Hilleprandt Stefánia bárónő személyében. (2. kép)

Majláth Györgyné életét gyermekei nevelője, Döbrössy Alajos kanonok írta meg 1914-ben, a pécsi Katolikus Legényegylet felkérésére, melynek zászlóanyja volt. A bárónő baranyai földbirtokos, az országbíró felesége és korának egyik legszebb asszonya volt, előkelő és gazdag, mégsem vágyott fényre és pompára. Bár Párizsban vagy Bécsben is élhetett volna, ő jobban szerette a vidéki visszavonultságot, az otthon és a család melegét, ezért napjait legtöbbször mihojláci vagy bakócai kastélyában töltötte. Itt nevelte gyermekeit féltő gondoskodással, igen mély vallásos szellemben, aminek eredményeképpen egyik gyermeke, Gusztáv Károly erdélyi püspök lett. Ő maga is mélyen hívő katolikus asszony volt, a ferences III. rendbe tartozott, templomokat és zárdákat alapított és gazdagított, sőt, még díszes szép ruháit is miseruhákká szabatta fel. Messzeföldön híres volt jószágáról is, különösen az árvák és szegények ügyét karolta föl. Mindemellett gondos és takarékos háziasszonyként ismerték, amely tekintetben szintén példaként állhatott a pécsi asszonyok előtt, nemegyszer maga is a konyhán tüsténkedett cselédei között.⁷

Ezt az idilli nőképet borította fel fenekestül a 19. század végén a feminizmus! A nőmozgalom az Amerikai Egyesült Állomokból indult ki a függetlenégi háború idején, amikor az amerikai nők küzdelmet indítottak szavazati joguk megszerzéséért. Európában a nők a francia forradalom idején léptek a nyilvánosság elé társadalmi követeléseikkel, Párizsban és a vidéki városokban sorra alakultak a nőklubok azzal a céllal, hogy a férfikkal egyenlő jogokat vívjanak ki maguknak a politikában, a munkavállalásban és az oktatásban. De csak a 19. század második felében terjedt el a feminizmus egész Európában, így Magyarországon is, ahol a Feministák Egyesülete 1913-ban nemzetközi konferenciát is tartott. A feminizmus több, egymástól független mozgalomból állt és sokszor különböző eszmei áramlatokkal és politikai irányzatokkal is összefonódott, például létezett szocialista, liberális, radikális és keresztény feminizmus, melyek – bár világnézetük teljesen eltért

⁴ DÖRY 1936.

⁵ MENDLIK 1876. 54–55., 61–62.; BABÓCSAY 1867. 37–42.; SCHULTZ 1899. 146–149., 153–157., 163–169., 178–181.; RÉZBÁNYAI 1897. 462–470.

⁶ BABÓCSAY 1868. 1–5., 40–45., 97–101., 111–123.; JOZGITS 1885. 5–10., 36–45., 86–90., 95–105.; MENDLIK 1876. 117–122.

⁷ DÖBRÖSSY 1917.

- abban egyetértettek, hogy a nőket az eddigieknél sokkal szélesebb jogokhoz kell juttatni az élet minden területén.⁸

A pécsi egyházi férfiakat is foglalkoztatta ez a világméretű társadalmi kérdés. Különösen Martinovich Sándor jezsuita atya és Geosits Lajos pécsi hitoktató elemezte mélyen ezt és fejtette ki róla véleményét.⁹ Alapvető különbség kettejük felfogása között, hogy Geosits a feminizmust csak gazdasági és társadalmi problémának tekintette, míg Martinovich úgy vélte, ez erkölcsi és világnézeti kérdés is, és így kihívás az egész kereszténységnek.

A nőkérdés történelmi gyökereiről – melyet Geosits és Martinovich is műve kiindulópontjának választott – úgy tűnik, teljesen egyforma vélemény élt a pécsi egyházi körökben. Eszerint az őskorban és az ókorban a nő a legmegalázóbb rab-szolgai állapotban élt, teljesen kiszolgáltatva ura szeszélyeinek – *„Úgy bántak velük, mint állataikkal és portékáikkal, bántalmazták, sőt megölték őket. Sem ember, sem törvény nem védelmezte e legszerencsétlenebb teremtményeket. Gyalázat volt a nők osztályrész azon módnál fogva, mellyel irányukban viseltettek”*, ahogy a Miasszonyunk rend Tanítónőképző Intézetének krónikása megfogalmazza –, melynek oka a válás könnyű volta, valamint a többnejűség gyakorlata okozott. Ezzel szemben véleményük szerint a kereszténység alapvető javulást hozott a nő helyzetében, mivel egyrészt a Szentírás kimondta, hogy a nő a férfival egyenlő természetű, így a válásgyakorlatban is ugyanúgy részesülhet, mint a férfi, másrészt pedig törvénybe iktatták az egynejűséget és a felbonthatatlan házasságot, szintén a Biblia elvei alapján. Ezek a változások a nőknek szerintük teljes függetlenedést hoztak a férfi zsarnoksága alól.¹⁰ A témát tovább vezetve azonban Martinovich Sándor egy egészen sajátos eszmefuttatást fejt ki: szerinte a nő hatalma ekkor már *„mesésre nőtt”*, mert az a tény, hogy Jézus Krisztus édesanyja földi nő volt, *„misztériummá avatta, mennyei derűvel vonta be”* az egész asszonyi nemet a férfiak előtt. Ezért a középkort a *„nőtisztelet aranykorának”* nevezi. Azonban úgy véli, hogy ekkor ez már abnormális méreteket öltött – nem nevezi nevén, de minden bizonnyal a középkori udvarokban virágzó lovagi kultúrára gondolt, mely valóban eszményítette a nőket –, de egyszer csak a férfi újra *„méltósága tudatára ébredt”*. Ennek visszahatása volt aztán, hogy hamarosan egyesek már túlzott vonásokban kezdték ecsetelni a nők veszedelmes voltát, sőt, egyenesen a paradicsomi kígyóval vonták őket párhuzamba! Martinovich úgy vélte, hogy ennek következménye volt a boszorkányüldözések sora. Azonban – nem tudni, hogy itt mire gondolt pontosan – *„az egyensúly helyreáll, mikor a nő önként leszáll a piederstálról és ismét segítő társa lesz a férfinak”*. Véleménye szerint a felvilágosodás zavarta meg ismét a nemek közötti egyensúlyt, mivel felszínre hozta a feminizmust.¹¹

Mind Martinovich, mind Geosits a feminizmus okait is komoly vizsgálat alá vette, és mindketten ugyanazon három alapvető okra vezették azt vissza. Egyetértettek abban, hogy a feminizmus kiindító oka egyértelműen a *„gépkorszak”* el-

⁸ KERTÉSZ 1979.; NAGYNÉ SZEGVÁRI 1969.; PASSERINI 2003.

⁹ MARTINOVICH 1918.; GEOSITS 1922. 108–114.

¹⁰ A tanítónőképző... 22.; GEOSITS 1922. 109.; MARTINOVICH 1918. 4–10.

¹¹ MARTINOVICH 1918. 11–14.

jövedele volt, mely a nőt kiszakította otthonából. Azonban itt élesen elvált kettejük véleménye. Geosits elsősorban a munkásnők problémájának tekintette a nőkérdést, akik szinte éhbérért, egészségtelen körülmények között kénytelenek végezni lélekölő, nehéz munkájukat, ami által testileg, lelkileg és szellemileg is leépülnek és eldurvulnak. Martinovich ezzel szemben úgy vélte, hogy a nőkérdés elsősorban a középosztálybeli nők problémája. A proletár nőt röviden „elintézte”: ők ugyanis találnak munkát maguknak a nagy gyárakban; azonban a középosztálybeli nők nem mehetnek ilyen helyekre dolgozni, megfelelő női „középosztálybeli” pályák pedig nincsenek számukra.¹²

A feminizmus másik alapvető okát abban látták mindketten, hogy nem minden nő tud férjhez menni. Ennek okai különbözőek: sok férfi nem áll olyan jól anyagilag, hogy nősülhessen, vagyis hogy el tudja tartani feleségét és születendő gyermekeit, illetve alapvetően kevesebb férfi él a földön, mint nő, az I. világháború nagy vérvesztése pedig csak még jobban növelte a férfihíányt. Ebből következően mind Martinovich, mind Geosits úgy gondolta – bár nyíltan nem fogalmazták meg műveikben –, hogy ha minden nő férjhez tudna menni, akkor egyszerűen nem lenne feminizmus, ugyanis akkor a nők a családjukban maradnának, azzal foglalkoznának és eszükbe sem jutna magasabb műveltséget és politikai jogokat követelni maguknak.¹³ Ez a felfogás mindkettőjük véleményének egyik alapvető vonása.

A harmadik ok, melyet a feminizmus kiindulópontjaként határoztak meg, a modern szellemi áramlatok, Martinovich szavaival élve: a „szellemi anarkia”, amely következtében háttérbeszorult a vallásos világnézet és meglazult az erkölcs.¹⁴ Martinovich szerint ez azért a nőt zavarta meg elsősorban, mert ők alacsonyabb művelődési szintjükből következőleg nem tudnak különbséget tenni a dolgok között, például a szabadság és egyenlőség eszméjéből csak az maradt meg a fejükben, hogy minden női korlátot le kell dönteni. Szerinte mivel a Biblia úgy határozta meg a nő tevékenységének kereteit, hogy a férfi segítőtársa legyen és Szent Pál apostol az efezusi hívekhez küldött levelében kijelentette, hogy „*az asszonyok alárendeltek legyenek férjeiknek*”, abból az következik, hogy a nő „*házjogi alárendeltségben*” él férjével. Mivel pedig szerinte a feminizmus ezek az alapelvek helyett az egyenjogúságot és a felbontható házasságot, sőt a szabad szerelmet követeli – megjegyzem, csak a feminizmus egyes radikális ágai küzdöttek ezért, a keresztény feminizmustól semmi sem állt távolabb –, ezzel a társadalmi és az erkölcsi rend alapjait döngeti és ezért kihívást jelent az egész kereszténységnek. Így hát Martinovich meghozta ítéletét, miszerint „*a feminizmus megérdemli, hogy államilag üldözve legyen*”.¹⁵

Azonban az olyan kérdésekről, amelyekről nem szól a kinyilatkoztatás – a női pályák, bérezés, műveltség, politikai jogok – lehet beszélni Martinovich szerint is. Például a nők műveltségi szintjének emelését egyáltalán nem helyteleníti,

¹² GEOSITS 1922. 109–111.; MARTINOVICH 1918. 15–16.

¹³ GEOSITS 1922. 111–112.; MARTINOVICH 1918. 16–17.

¹⁴ GEOSITS 1922. 111.; MARTINOVICH 1918. 17.

¹⁵ MARTINOVICH 1918. 18–24.

belátja, hogy sok nőnek az otthonán kívül kell megélhetést keresnie, így szükséges, hogy magasabb képzettséget szerezzen, de – Sába királynője és számos női szent példáját felhozva – hozzáteszi, hogy ezt soha nem gátolta az Egyház sem.¹⁶ Azonban az már más kérdés szerinte, hogy minden férfitöltését meg lehet, illetve meg szabad-e nyitni a nők előtt, ahogy azt a feministák kívánják? Martinovich válasza erre egyértelműen: nem. Véleményét biológiai okokkal magyarázza, de nem azzal, amire elsősorban gondolnánk, hogy a nő gyengébb fizikai alkata folytán egyszerűen nem alkalmas minden munkára. Ehelyett szerinte minden nő havonta egy hétig „szellemi képességeinek nincs kifogástalan birtokában”, 45 éves kora körül pedig olyan változásokon megy keresztül, amelyek által „úgy szellemi képességeiben, mint néha jellemében is föltűnő változásoknak van alávetve, melyek eredeti lényéből nem egyszer meglepően kiforgatják”. Felhossa példaként, hogy ki szeretne olyan női sebész kése alá feküdni, aki esetleg éppen ebben a zavaros életciklusban van? Tehát megfellebbezhetetlenül megállapítja, hogy a nők egyáltalán nem alkalmasak minden pályára betöltésére, mert ellenkező esetben azt az egész társadalom megcsínylené.¹⁷ De Martinovich úgy véli, hogy egyébként is az anyaság a nő természetes és legszebb hivatása – pedig pár oldallal korábban még ő is megállapítja, hogy nincs módja minden nőnek férjhez menni, és így anyává válni sem –, és ne akarjon leszállni arról a piedesztálról, ahova az állítja őt.¹⁸

Martinovich foglalkozott a nők politikai szerepvállalásával is, ami szintén a feministák egyik legfőbb követelése volt. Ebben a kérdésben egy szintén nagyon sajátos, rá jellemző eszmefuttatást mutat be. Szerinte ugyanis a férfiak csak azért vállalják a közélet nehézségeit, hogy megóvják a nők zavartalan otthoni nyugalomát. Igaz, elismeri, hogy egyes fejlett észak-európai államokban – Dániában, Hollandiában, Finnországban – megadták a nőknek a választójogot, de szerinte ez csak ezeknél a higgadt vérmérsékletű népeknél lehetséges, míg Magyarországon, ahol évszázados hagyomány a tüzesvérű, virtuskodó politikálás, a szelídlelkű nőket nem szabad a politikai élet küzdőterére engedni. Kijelenti továbbá azt is, hogy egyébként is mindig az történik, amit a nő a háttérből akar, nincs ez másképp a politikában sem, így hát összességében teljesen feleslegesnek tartja a női választójogot. Azonban taktikai megfontolásból azt ő is belátta, hogy egészen más helyzetet teremtene, ha a politikai élet változásai mégis megadnák a nőknek a szavazati jogot. Ugyanis akkor azt szerinte is érvényesíteniük kellene az ateista és antiklerikális eszmeiségű szociáldemokrata és radikális pártok ellenében, a keresztény világnézetet védve.¹⁹

Ennek jött el az ideje, amikor a nők az őszirózsás forradalom győzelme után – pár hónappal Martinovich műve megjelenését követően –, 1918 novemberében megkapták a választójogot.²⁰ A több millió magyar asszony és leány szavazata

¹⁶ MARTINOVICH 1918. 25–26.

¹⁷ MARTINOVICH 1918. 28–31.

¹⁸ MARTINOVICH 1918. 31–32.

¹⁹ MARTINOVICH 1918. 32–37.

²⁰ Az 1918. évi I. néptörvényben lefektették, hogy minden 24. életévét betöltött nő, aki legalább 6 év óta magyar állampolgár és bármely hazai nyelven írni-olvasni tud, választó és választható. (Corpus Iuris Hungarici 1918. évi I. néptörvény)

óriási lehetőséget jelentett a – megígért, de soha meg nem valósult – 1919. tavaszi választásokra készülő politikai pártoknak, ezért valóságos versenyfutás indult meg közöttük a nők voksainak megszerzéséért. Elsősorban a keresztény feminista szervezetek – élen a Szociális Missziótársulattal – indítottak kampányt a nők megnyerésére a katolikus papság segítségével és a felsőklérus hathatós támogatásával, ugyanis a női választójogot elsősorban a keresztény politikai erők tudták kihasználni, mivel a nők általában minden társadalmi rétegben vallásos érzelműek voltak és a nagy ellenfél, a szociáldemokrácia fő bázisában, a nagyipari munkásságban a férfiak voltak túlsúlyban.²¹ Ebből a küzdelemből Martinovich atya sem maradhatott ki, annak ellenére, hogy – mint láttuk – a maga részéről a politizálásra teljesen alkalmatlannak tartotta a nőket, azonban úgy gondolta, hogy az adott helyzetben mégis bele kell őket vonni a hatalomért vívott harcba. Ennek megfelelően cselekedett is: a nők politikai megnyerése céljából 1919. január 2. napján a pécsi székesegyházban a választásokról prédikált, amelyet a korabeli szemtanú így kommentált: „Nagy hallgatóság, sok nő – gondot adnak majd a sociáldemokratáknak!”²² Azonban a megígért 1919. tavaszi választásokat soha nem tartották meg, a bekövetkező történelmi katasztrófák – a szerb megszállás, Trianon – pedig a nőkérdést sok évre teljes mértékben háttérbe szorították.

Összességében elmondhatjuk, hogy a pécsi papság egységes véleménye szerint a nő a családnak teremtett, egész természete afelé vonza. Martinovich Sándor és Geosits Lajos, akik a pécsi egyházi férfiak közül a modern nőkérdéssel behatóan foglalkoztak, egyaránt úgy vélték, hogy a nőknek nincs meg a fizikai és lelki jellegük a függetlenséghez, nekik létszükséglet, hogy valakire támaszkodjanak – „a férfi a tölgy, a nő a repkény” –, mert képtelenek önállóan megállni az élet küzdelmeiben. Így a feministák által követelt függetlenség csak boldogtalanná és szerencsétlenné tenné őket, ezért egy józan nőmozgalom célja csakis az lehet, hogy minél több nőt megvédjen az ilyen „kegyetlen önállóságtól”.²³

²¹ TENGELY 2004. 26–29.

²² Pécsi Káptalani Levéltár Szőnyi Ottó hagyatéka, Visy-napló 1919. január 2.

²³ GEOSITS 1922. 113-114.; MARTINOVICH 1918. 38–39.

IRODALOM

- ÁKOS 1927 Ákos Ferenc: Egy marék por bölcselete. Pécsi Katolikus Tudósító, Pécs, 1927.
- BABÓCSAY 1867 Babócsay Pál: Egyházi beszédek az év minden vasárnapjára. Galgóczy és Kocsi Nyomdája, Pest, 1867.
- BABÓCSAY 1868 Babócsay Pál: Egyházi beszédek az egyházi év minden ünnepére. Galgóczy és Kocsi Nyomdája, Pest, 1868.
- Corpus Iuris Hungarici
- DÖBRÖSSY 1917 Döbrössy Alajos: Istenben boldogult özvegy Székhelyi Majláth Györgyné született Prandau-i Hilleprandt Stefania bárónő. Dunántúl Nyomda, Pécs, 1917.
- DÖRY 1936 Döry László: A Miasszonyunk legkisebb leánya. Gelencsér M. Gábriella a Miasszonyunkról nevezett női kanonokrendi szerzetesnő életrajza. Taizs József Könyvnyomdája, Pécs, 1936.
- GEOSITS 1922 Geosits Lajos: Szociális világnézet. Dunántúl Rt., Pécs, 1922.
- HAJÓS 1918 Hajós György: Fehér lelkek. Szentbeszéd, melyet Valde M. Chantal Franciska, Hajós M. Alfonza, Paksicza M. Márta és Jantner M. Nepomuk beöltözése alkalmából mondott 1918. okt. 20-án a pécsi Notre-Dame rend templomában. Taizs József Könyvnyomdája, Pécs, 1918.
- JOZGITS 1885 Jozgits János: Ünnepnapi szentbeszédek. Pécs, 1885.
- KERTÉSZ 1979 Kertész Magda: A szüfrazsettek. Kossuth, Budapest, 1979.
- MARTINOVICH 1918 Martinovich Sándor: Kereszténység és feminizmus. (Vallásosság és Műveltség 5.) Jézus-társasági Pius Kollégium, Pécs, 1918.
- MENDLIK 1876 Mendlik Ágoston: Alkalmi szent beszédek. Pécs, 1876.
- NAGYNÉ SZEGVÁRI 1969 Nagyné Szegvári Katalin: A nők művelődési jogaiért folytatott harc hazánkban

- (1777–1918). Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1969.
- PASSERINI 2003 Passerini, Luisa: A nők és a feministák története, Balassi, Budapest, 2003.
- RÉZBÁNYAI 1897 Rézbányai József: Hat szentbeszéd májusi ájtatosságra: Női erények. 1897.
- SCHULTZ 1899 Schultz Károly: Munkálatok a kath. egyházpolitika-, tanügy- és közélet köréből. Pécs, 1899.
- A tanítónőképző... A tanítónőképző Mária-kongregációjának ez évi működése. In: A Miasszonyunk-ról nevezett Pécsi Nőzárda Nevelő- és Tanintézetének értesítője az 1905–1906. iskolai évről. Pécs, 1906.
- TENGELY 2004 Tengely Adrienn: Az egyházak helyzete a polgári demokrácia időszakában Tolna és Baranya vármegyében (1918. november 1.–1919. március 21.). *Egyháztörténeti Szemle* 2004/1. 3–52.

„If we allow women to come forward indiscriminately, it will be not warmth, intimacy, and love that will appear in public any longer, instead, feminist emotions and the chaos of female illogicality will destroy the public and women as well.“

The Views of the Clergy at Pécs on the Situation of Women at the Turn of the Twentieth Century

ADRIENN TENGELY

In this shorter paper I would like to outline the way the diocesan clergy of Pécs treated one of the most vital social topics of the day, the situation of women, in the heyday of rising feminism, that is, in the period of the latter half of the nineteenth, and the earlier half of the twentieth centuries. Although the question was examined in various ways by them, on the basis of their views, differing only in detail, the clergy agreed. In their opinion, a woman could only choose from either of these two careers in life: she could enter into religion and become a nun, or she could become a mother.

Despite this view, the clergy, however, could not avoid to respond to the challenges provided by feminism which grew into a world-wide movement at the turn of the century. Its demands – the emancipation of women, that is, equal rights for them both in the social and political life – were basically refused by the clergy at Pécs because they maintained that woman is destined for her family, she is drawn to it by her whole nature. Among the members of the diocese, it was Sándor Martinovich, a Jesuit father and Lajos Geosits, a teacher of religion, who dealt with the question of the rights of women in detail in this period. They were unanimous in their view that women were neither physically nor emotionally strong enough to be independent. It is the basic necessity of their life to be supported by someone else otherwise they are unable to successfully handle the struggles of life on their own. Thus the kind of independence demanded by the feminist movement would render not only them unhappy and unfortunate but also the whole of the society. In their opinion, the sole aim of a right-thinking movement can only be to defend as many women as possible from such a „*cruel independence.*“

Képmelléklet Tengely Adrienn

„Ha válogatás nélkül a fórumra engedjük a nőket, nem a melegség, bensőség és szeretet fog velük a fórumra jutni, hanem a feminista szenvedelmek és női logikátlanságok káosza fogja tönkřejuttatni a fórumot is, őket is.”

**A pécsi papság nézetei a nőkérdésről a századelőn
című tanulmányához**

1. kép – Gelencsér Gabriella

2. kép – Majláth Györgyné született Prandau Hillebrandt Stefánia bárónő